

Gabriel Genovart

Poden penjar-se els somnis a un clau rovellat, ficat a una part vella? Avui dia, no ho sé; però, temps enrere, quan jo era nin, puc ben assegurar que sí. Solia dir en Pep Melià, tot evocant la nostra infantesa artanenca, que, de tots els dies feiners de la setmana (que eren també els d'anar a escola), n'hi havia un d'*estel·lar*; això és, un dia que resplendia amb llum pròpia enmig de la grisor de tots els altres.

L'esplendor d'aquest jorn venia donat per un fet que, tot i essent en si mateix senzill i rutinari dins el transcórrer de la vida quotidiana del poble, era capaç de regalar-nos amb tota una munificència d'il·lusions. Aquest dia assenyalat, que era generalment el dijous (normalment escolar i laborable, a no ser que hi caigués qualche festa), se solien penjar a un cantó determinat de la vila la cartellera i les "postals" del que havia de ser el programa cinematogràfic del cap de setmana en el Teatre Principal. I això, en aquell temps, suposava sempre un petit esdeveniment.

Contemplar aquelles *postals* —així les denominàvem al nostre poble (a altres, en canvi, en deien *quadres*)—, podia significar —poc més o manco com ocorria quan ens embadalíem amb un programa de mà o davant el cartell mural de qualsevol pel·lícula— tot un exercici d'imaginació, una espècie de preàmbul de la sessió cinematogràfica. Aquells deu o dotze quadres de cadascuna de les dues pel·lícules que s'exhibirien el dissabte i el diumenge vinents constituïen ja, per si mateixos, tot un territori per a la fantasia, un material sobre el qual cada futur espectador hi projectava el seu propi món interior, aquests "films interns" que, qui més qui menys, porta dintre. Després, la pel·lícula podria associar més o manco les nostres expectacions; però el goig d'aquella contemplació ningú ja te'l llevava.

A vegades he pensat que si poguéssim tenir enregistrats de qualque manera aquells somiejos personals, potser disposàssim d'un material psicològic de valor considerable. Al capdavall, aquest és, poc més o manco, el fonament del que, en psicologia, se'n

diuen "*tests projectius* de relats". El psicòleg et va mostrant unes imatges i et demana que, a partir d'aquell material, imaginis una història, que en facis una narració (perquè se suposa que aquestes històries inventades revelen, com els somnis, la personalitat més íntima del subjecte, el món complex del seu inconscient). D'aquestes proves, la que més s'assembla a unes postals cinematogràfiques és el conjunt de làmines del famós TAT: el "Test d'Apercepció Temàtica" d'Henry A. Murray, una col·lecció de dibuixos que mostren distintes escenes i que a mi sempre m'han fet pensar, inevitablement, en qualque pel·lí-

cula. I es veu que això no em passa només a mi, sinó també a altra gent. En una ocasió, fa temps, en els meus anys d'estudiant de psicologia, vaig aplicar aquesta prova a una senyora ja major que em deia quasi a cada làmina: "Oh, sí. Aquesta escena em fa pensar en tal pel·lícula o en tal altra". I partia a contar-me les pel·lícules; velles pel·lícules vistes a la seva joventut, com *Belinda*, *Recuerda*, *Adiós a las armas*, *Trigo y esmeralda*, *Si no amaneciera*, *La sombra de una duda* i no sé quantes més, que es mesclaven amb les seves fantasies, amb els seus records i amb episodis de la seva vida passada, confluint tot plegat en una regió incerta

on la realitat es confonia amb les ficcions. Potser —vaig pensar— podríem conèixer bastant de la psicologia de les persones demanant simplement que ens fessin un llistat amb les seves pel·lícules més estimades i recordades; o una relació de les seqüències cinematogràfiques que més els varen impressionar i que han surat d'una manera especial dins la seva memòria. Tal vegada se'n podria fer també un test, amb tot això.

De totes aquestes proves de caràcter projectiu, la més famosa és el test de Rorschach, popularment més conegut com el test de les “taques de tinta”. Hermann Rorschach, el seu creador, es va basar en un senzill entreteniment infantil d'aquells temps anteriors a la invenció del bolígraf, quan les plomes estilogràfiques eren encara quasi un objecte de luxe i els col·legials, si no escrivíem amb llapis, ho fèiem invariablement amb plomes de plomí d'acer que mullàvem en aquells tinters de vidre o de ceràmica que romanien al nostre abast a les taules i els pupitres de les aules escolars. Aleshores, una manera de passar el temps consistia en vessar petits regalims de tinta sobre una fulla en blanc que doblegàvem després sobre si mateixa pel seu eix central. Sortien així unes taques perfectament simètriques, de formes capritxoses, a les quals hi reconeixíem semblances múltiples o hi descobríem les figures més estranyes i més insòlites. Rorschach, a través d'una sèrie de làmines obtingudes mitjançant aquest procediment (amb figures de tinta negra o de tintes negres i vermelles combinades), va aconseguir arribar a les profunditats més insondables dels subconscient humà, a còpia d'extreure de les persones sotmeses a la seva prova totes les coses que hi veien en aquelles taques i tot allò que els suggerien.

El test de Rorschach ha sortit en repetides ocasions a les pel·lícules. Per posar només un exemple, és la prova psicològica que Lew Ayres, que fa el paper d'un psiquiatre, aplica a la mentalment desequilibrada de les dues germanes bessones interpretades per Olivia de Havilland en el film *A través del espejo* de Robert Siodmak. I és

que el test de Rorschach sempre ha donat molt de si, fins i tot com a matèria de melodrama per a aquelles pel·lícules de temàtica psicoanalítica especialment en voga a la dècada dels anys quaranta del passat segle.

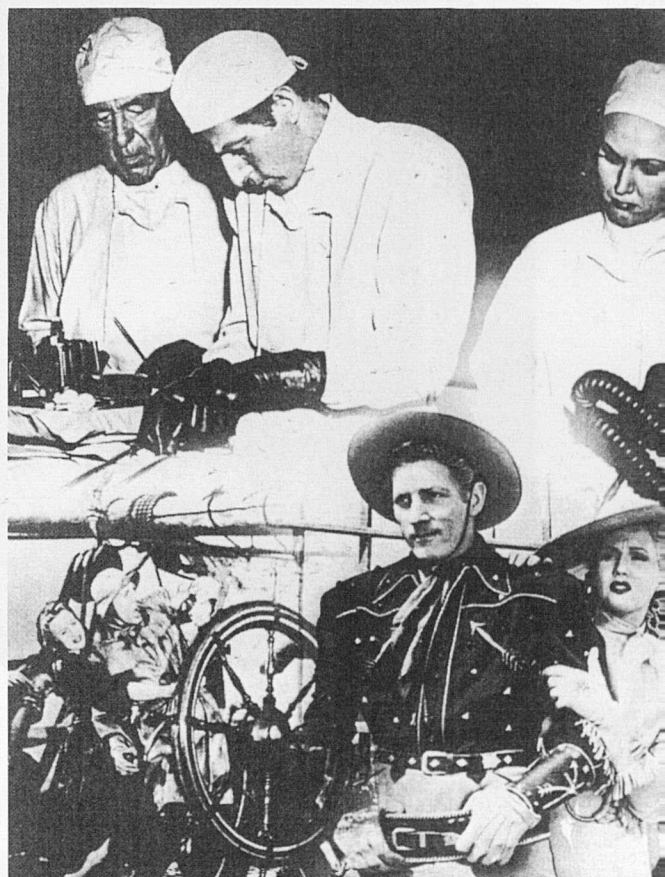
Una de les coses que sempre m'han cridat més l'atenció del dos tests esmentats —el Test d'Apercepció Temàtica i el de les “taques de tinta”— és que tant un com l'altre contenen una làmina que molts de subjectes associen amb la figura d'un vampir, si és que no directament amb el comte Dràcula. Hom diria que Murray i Rorschach, els inventors respectius d'aquestes dues proves, intuïren que, per dins les fosques estances del subconscient humà, hi alesteja quasi sempre, plena de significacions psicoprofundes, una inquietant *imago* vampírica. Per qualche cosa deu esser.

Nosaltres també n'hi veiem, de vampirs, en aquelles figures que sortien dels nostres regalims de tinta sobre les fulles blanques. I bruixes, i gegants, i tota classe de monstres i sers fantasmagòrics. I si aquelles taques rudimentàries ja eren capaces d'estimular la imaginació, podeu fer comptes fins a quin punt la disparava el pasquí d'una pel·lícula o aquell “retaula de les meravelles” que eren les *postals* cinematogràfiques del setmanal programa doble arreglades sobre dos taulers penjats a una cantonada. Aleshores, amb dos ulls com a dos plats, ja començàvem avuiure per anticipat les històries que aquelles imatges ens suggerien. Poc més o menys com, davant els estímuls més impensats, solia passar-li a Walter Mitty, aquell inefable personatge creat per l'escriptor James Thurber i interpretat a la pantalla per Dany Kaye en la molt lliure adaptació cinematogràfica produïda per Samuel Goldwyn i dirigida per Norman Z.

MacLeod: *La vida secreta de Walter Mitty*, de l'any 1947.

Walter Mitty, que és el fill únic d'una mare pesada i absorbent, festeja una al·lota bamba, propietària d'una cusseta geniüda i malcriada, que sempre li lladra, al pobre Walter. Per afegitó, l'al·lota és filla pubilla també d'una senyora insuportable. Davant una situació tan opressiva (la mare, l'al·lota, la cussa de l'al·lota, la futura sogra...), Mitty s'escapa de totes aquestes tiranies de la seva vida vulgar somniant de despertar les fantasies més delirants a les quals ell sempre és l'heroi d'aventures apassionants i té com a parella ideal Virginia Mayo. Aventures que pareixen tretes de les novel·les de *Publicacions Pierce*, l'editorial per a la qual Mitty treballa en qualitat d'assessor.

L'editorial de Walter Mitty —el lema de la qual és “A bon gust, bona lectura: trenta anys de Publicacions Pierce”— publica novel·letes del gènere ínfim, simple literatura barata i quiosquera d'evasió, produïda en sèrie. Títols com *La dama i el vampir*, *La maledicció dels homes lleopard* i altres per l'estil, sempre amb portades efectistes i de colors vius, formen part de la seva producció. Però Mitty no necessita ni d'aquestes portades per estimular la seva imaginació, per bé

que aquesta s'alimenti dels gèneres literaris cultivats per la casa Pierce: el terror, la ciència-ficció, el *western*, les aventures exòtiques i... "històries d'amor dins hospitals". A Walter Mitty li basta una frase agafada al vol, un anunci publicitari, un renou sentit pel carrer, la trepidació ocasional de qual-sevol aparell mecànic per experimentar en el seu cervell el ritme desfermat de la fantasia en forma d'una estranya i obsessiva percussió: *paqueta-paqueta, paqueta-paqueta, paqueta-paqueta...*, que és la porta d'accés a les seves fabulacions.

Quan aquesta percussió compareix a la seva ment, Mitty roman com a raptat. *Paqueta-paqueta (pocketa-pocketa*, a l'original literari de Thurber) és el renou que fan les metralladores, les potes dels cavalls, les ones que asoten la quilla d'un veler, etc. D'aquesta manera, Walter Mitty, segons el moment i l'ocasió, va assumint, a les seves mitomanies, diverses identitats heroiques: el capità d'un bergantí enmig del furor d'una tempesta marítima, l'intrèpid pilot d'un caça-bombarders que és el terror de l'aviació enemiga, un cirurgià eminent que resol una complicada i difícil operació amb les tècniques més increïbles, un famosíssim modista de París que vesteix les dones més elegants del món, un tafur del Mississipi que arrasa a les taules de joc i, finalment, el terrible pistolero Mitty the Kid. Dany Kaye,

I és que aquell temps que aquí s'evoca va ser un temps especial per somniar. Aquells dies de cine foren també dies de somnis. M'agrada pensar que la meua infantesa coincidís amb uns anys com aquells

que possiblement no va ser mai ni un actor ni un còmic excepcional, estava esplèndid en la interpretació de Walter Mitty, segurament el paper més destacat de la seva carrera cinematogràfica. I amb una frase antològica l'*sketch* corresponent a la seva fantasia del tafur de riu: quan ja havia retut tots els jugadors de la partida menys un darrer oponent que, després d'haver perdut tots els diners i la plantació, volia jugar-s'hi encara la dona en un últim i desesperat envit, Mitty li enflocava aquesta: "¿I ara seria capaç vostè d'arrabassar una estrella del firmament per tirar-la sobre una immunda taula de joc?". Era genial, en Walter Mitty.

"Paqueta-paqueta" era també el renou que feien els batecs del nostre cor de petits Walters Mittys de la part forana, embadocats davant les postals acabades de penjar. ¿I qui és que, en

aquell temps, no va somniar mai en ser l'heroi d'una de les excitants pel·lícules de la nostra infantesa? ¿Qui no es va sentir seduït, com Dany Kaye, per tots els encants i per aquella "mirada raptada", lleugerament estràbica, de Virginia Mayo, la musa de totes les fantasies i dama de tots els somnis del Walter Mitty cinematogràfic? ¿O no va imaginar ser qualche vegada, com Burt Lancaster, Gregory Peck, Alan Ladd o Laurence Harvey, el *partenaire* d'aquella rossa inoblidable que protagonitzà, entre altres, films d'aventures com *El halcón y la flecha*, *El hidalgo de los mares*, *La novia de acero*, *Huracán de emociones* i *El talismán*, dignes tots ells de ser emulats a les ficcions més enfebrosides del personatge creat per James Thurber?

I és que aquell temps que aquí s'evoca va ser un temps especial per somniar. Aquells dies de cine foren tam-

bé dies de somnis. M'agrada pensar que la meua infantesa coincidís amb uns anys com aquells. Uns anys en els quals, si havien passat ja, per una banda, les pitjors mancances de la postguerra (la fam, l'escassetat, els racionaments...), no havien arribat encara, per altra, les abundors de la Mallorca trastocada per l'opulència i la baldor que el turisme, poc temps després, portaria aparellades. La vida, llavors, era encara humil, tradicional, senzilla, austera. M'estic referint a un temps breu i singular: una franja cronològica que comprèn els darrers anys quaranta i quasi tota la dècada dels cinquanta. Foren uns anys en què no faltava, potser, res de l'essencial per viure; però, com que tampoc no hi havia cap cosa que sobràs, no ens podíem permetre el luxe de tudar res. Dies de cine i de ràdio, sense encara televisió. Dies també de *tebeos* (la mi-

llor època de la història del *còmic!*) i, feliçment, dies de llargues vetllades hivernenques a les quals encara hi eren presents —dissortadament ja en franc recés— quasi totes les riqueses d'una tradició oral multiseular: les rondalles, les contarelles, els romanços, els coverbos, les cançons... Tot plegat configurà el món dels nostres somnis personals i generacionals, el nostre imaginari col·lectiu. La vella tradició folklòrica, el cinema dels diumenges, els *tebeos*, la ràdio... Bon temps, aquell. Crec que hi havia ales-

hores una capacitat d'il·lusionar-se i de somniar d'una intensitat i una vivacitat que avui s'ha perdut. L'espècie de *l'homo sapiens* és, sens dubte, una espècie essencialment somniadora i, per tant, sempre somniarà. Això no obstant, l'austeritat de la vida, les carències i les limitacions solen estimular aquesta capacitat d'il·lusions, de fantasies i de somnis. L'abundància i l'excess, en canvi, l'ofeguen i poden acabar per matar-la. I pobres dels homes quan moren els somnis.

La coneguda sentència d'Ortega afirma, segurament amb tota raó, que "l'home és ell i la seva circumstància". Ortega es refereix fonamentalment a l'entorn cultural exterior que, a cada nivell generacional, modela les vides humanes. Però tampoc no es pot oblidar que part d'aquesta *circumstància* és el món intern de les fantasies privades i els somnis personals. L'home és, també, "ell i els seus somnis"; aquests somnis que expressen la seva *vida secreta*, el seu jo ocult. A les *vides somniades* de les seves fantasies, el ser humà hi projecta, com li passava a Walter Mitty, el seu "*jo ideal*" (o el que ve a ser aproximadament el mateix: els "ideals del seu *jo*"). La vida real s'ha pogut nodrir abundantment d'aquestes vides somniades, i d'aquí se'n deriva la importància de totes aquelles fonts que han aportat materials copiosos per a aquestes fabulacions. Totes les formes de narració ho han fet, des de les més velles d'una tradició oral inveterada fins a les més novel·les de l'era audiovisual. El cinema, molt especialment.

Com els vells mites i contes, el cinema ha subministrat una llarga desfilada d'*arquetipus heroics* que han pogut convidar a viure la pròpia existència personal amb un cert demble aventurer: la vida com a *aventura*, la vida encarada com a projecte, com a elecció, com a compromís i com a risc. Simultàniament, les pel·lícules han proporcionat també tot un repertori d'*arquetipus professionals* que han pogut resultar igualment engrescadors. Arquetipus com el del *periodista*, l'*advocat*, l'*investigador*, el *metge*, l'*arqueòleg*, el *psiquiatre*, l'*escriptor*, l'*arquitecte*, l'*enginyer*, l'*educador*, etc. Cal demanar-se fins a quin punt aquests arquetipus cinematogràfics, que sovint han aparegut a la pantalla envoltats d'una aurèola romàntica i encarnats per alguns dels actors més seductors de la pantalla, han estat capaços de determinar l'*orientació professional* de molts d'espectadors juvenils. ¿Quantes *vides reals* començaren per ésser, en primer lloc, *vides somniades* dins les sales de cinema? I cal no oblidar que l'existència de cada home és, com també s'ha dit, tant més

El Talismón

WarnerColor

REX HARRISON
VIRGINIA MAYO
GEORGE SANDERS • LAURENCE HARVEY
DIRECTOR: DAVID BUTLER

autèntica i plena quant més aconseguix acostar-se al paradigma ideal que marcaren els seus somnis a un moment donat de la joventut. L'aventura de viure ha pogut consistir en intentar que la vida real hagi estat tan apassionat com aquests somnis; o, si més no, que s'hi hagi aproximat.

De totes maneres, a l'home li resulta sempre forçós elegir només una vida entre totes les vides possibles. Al capdevall, tan sols hi ha una vida real; però potsar hi ha hagut mil vides somniades. Al marge de la influència que el cinema pot haver tingut en la configuració de la nostra existència real i possible, ens permeté, a més a més, viure de qualque manera totes aquelles altres mil vides impossibles que foren les innumerales *vides somniades*. I així, el setè art (que és un art fet amb la mateixa matèria de què es teixeixen els somnis) va contribuir a dilatar fabulosament la nostra existència. Com la veia dilatada, en la clau humorística de paròdia de gèneres cinematogràfics, aquell somiatruites impenitent que fou Walter Mitty en totes aquelles fantasies seves que eren autèntics "somnis de cine".

Somnis de cine com els que ja començaven a un cantó del meu poble, els dijous de les setmanes d'hivern, quan un grup d'al·lotets romaniem extasiats davant les *postals* de les pel·lícules. ■

